

СТАН ЗАКОНОДАВЧОГО ТА НОРМАТИВНО-ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПІДГОТОВКИ ОФІЦЕРІВ МЕДИЧНОЇ СЛУЖБИ ЗАПАСУ

М.І. Бадюк, В.В. Грушкевич, Л.М. Бадюк

Українська військово-медична академія

Головний військово-медичний клінічний центр «ГВКГ»

Резюме. *На підставі аналізу основних нормативно-правових актів з питань підготовки офіцерів медичної служби запасу в Україні за 1992 - 2008 роки виявлені основні підходи до формування системи підготовки лікарів для Збройних Сил України та їх резерву на особливий період. Виявлено головні чинники формування вихідного правового поля, існуючі потреби та відповідність системи підготовки офіцерів медичної служби запасу у сучасних умовах.*

Ключові слова: *офіцери медичної служби запасу, особливий період, законодавчі акти, нормативні акти.*

Вступ. *Зміни соціально-економічної та воєнно-стратегічної обстановки, що відбувалися у світі впродовж останнього десятиріччя, виникнення нового спектра загроз у сфері безпеки та впровадження механізмів ринкової економіки змінили як підходи, так і механізми трансформації Збройних Сил (ЗС) України. Вирішення проблеми збереження та зміцнення здоров'я військовослужбовців як у повсякденних умовах, так і на особливий період – одна із найбільш важливих функцій держави, її ЗС і невід'ємний елемент національної безпеки. Значне скорочення чисельності бойових частин та лікувально-профілактичних закладів ЗС України актуалізує необхідність функціонування чіткої системи комплектування військ медичним персоналом, підготовки резерву офіцерів медичної служби запасу і резерву.*

В умовах особливого періоду, відповідно до Закону України [1] проводиться мобілізація, у результаті чого загальна чисельність ЗС України (у тому числі і медичного персоналу) має бути значно збільшена. Недостатню кількість лікарів передбачається

укомплектувати за рахунок медичного персоналу лікувально-профілактичних закладів цивільної охорони здоров'я, який знаходиться на обліку у запасі і резерві.

Зважаючи на те, що стратегічним напрямком України є приєднання до систем колективної безпеки [2], створення сучасної, адекватної та ефективної системи підготовки офіцерів медичної служби запасу в Україні має неабияку актуальність.

Метою дослідження є виявлення закономірностей законодавчого і нормативно-правового регламентування діяльності системи військової освіти України у частині підготовки офіцерів медичної служби та відповідність його сучасним умовам.

Матеріали та методи дослідження. Об'єктом дослідження обрано систему військової освіти України. Матеріалами слугували діючі в Україні законодавчі, правові та нормативні акти з питань підготовки офіцерів медичної служби запасу. Як методи дослідження застосовано системний аналіз, історичний, аналітичний.

Результати дослідження та їх обговорення. Законодавча база підготовки офіцерів медичної служби запасу формувалась на основі радянської системи підготовки медичного резерву на воєнний час, що існувала до серпня 1991 року. Головними правовими актами, якими регулювались питання функціонування системи підготовки, були законодавчі акти СРСР та союзних республік. Після отримання Україною незалежності, уже 25 березня 1992 р., був прийнятий Закон України «Про загальний військовий обов'язок і військову службу» за №2232-ХІІ [3]. Згідно зі статтею 11 Закону України (у зазначеній редакції) військову підготовку студентів за програмою офіцерів запасу проходили чоловіки віком до 27 років, придатні до військової служби за станом здоров'я, а військово-медичну підготовку, також жінки – студентки вищих медичних навчальних закладів, на добровільних умовах. Студентам, які пройшли повний курс військової підготовки за програмою офіцерів запасу, склали встановлені іспити і були атестовані до офіцерського складу, після закінчення вищого навчального закладу присвоювалось первинне військове звання офіцера запасу. У цілому даний закон майже повністю збігався з текстом відповідного союзного закону.

Положення зазначеного закону України постійно удосконалювались. І у редакції Закону від 18.06.99 р. №766-ХІV стаття

11 набула змісту: «Військова підготовка студентів вищих навчальних закладів за програмою офіцерів запасу, крім вищих медичних навчальних закладів, проводиться на добровільних засадах...». Таким чином, військова підготовка для усіх студентів вищих медичних (фармацевтичних) навчальних закладів України стала обов'язковим елементом навчального плану, але процедура атестації не змінювалась.

Поряд із системою військової освіти, в Україні реформувалась і система вищої медичної освіти. Закон України «Про освіту» 23.03.1996 р. №100/96-ВР [4] визначив, що в Україні встановлюються такі освітньо-кваліфікаційні рівні: кваліфікований робітник; молодший спеціаліст; бакалавр; спеціаліст, магістр. Постанова Кабінету Міністрів (КМ) України №65 від 20.01.1998 року «Про затвердження Положення про освітньо-кваліфікаційні рівні (ступеневу освіту)» дала повне роз'яснення щодо вимог до фахівців з відповідним освітньо-кваліфікаційним рівнем [5]. У розділі 4 «Освітньо-кваліфікаційний рівень – спеціаліст» зазначеної Постанови, параграф 32 визначає, що «освітньо-професійна програма підготовки спеціаліста забезпечує одночасне здобуття повної вищої освіти за спеціальністю та кваліфікації спеціаліста...».

Таким чином, щоб стати фахівцем з освітньо-кваліфікаційним рівнем спеціаліст, лікар повинен не тільки мати повну вищу освіту за спеціальністю, але й необхідну кваліфікацію. Наказ Міністра охорони здоров'я (МОЗ) України від 24.02.2000 р. №35 «Про затвердження Положення про особливості ступеневої освіти медичного спрямування» роз'яснив як готувати лікаря – з освітньо-кваліфікаційним рівнем спеціаліста, визначив вимоги до змісту і обсягу рівня освітньої та фахової підготовки [6]. У п. 2.3.2. вказано, що «освітньо-професійна програма підготовки спеціаліста передбачає здобуття повної вищої медичної (фармацевтичної) освіти за спеціальністю. Кваліфікація спеціаліста присвоюється після проходження спеціалізації (інтернатури)». У п. 2.3.4. наголошено, що «здобуття повної вищої медичної (фармацевтичної) освіти за спеціальністю здійснюється після виконання відповідних освітньо-професійних програм підготовки та підтверджується у період державної атестації. Кваліфікація спеціаліста з певного лікарського (провізорського) фаху присвоюється після виконання навчальної

програми (індивідуального плану) в інтернатурі та атестації фахівців з вищою медичною (фармацевтичною) освітою».

Надалі 16.04.2003 р. наказом Міністра освіти і науки (МОН) України затверджені та набули чинності освітньо-кваліфікаційні характеристики спеціаліста, де визначено, що фахівець повинен мати: спеціальність, напрямок підготовки, освітній рівень та кваліфікацію [7].

Реформа системи медичної освіти не обминула і підготовку офіцерів медичної служби запасу. У ст. 11 нової редакції Закону України від 4.04.2006 р. №3597-IV «Про військовий обов'язок і військову службу» [8] зазначено: «...громадянам України, які здобули вищу освіту з освітньо-кваліфікаційним рівнем не нижче спеціаліста, пройшли повний курс військової підготовки за програмою підготовки офіцерів запасу, склали встановлені іспити та атестовані до офіцерського складу, присвоюється відповідне первинне військове звання офіцеру запасу». Отже Законом України Міністерство оборони (МО) України зобов'язане присвоювати звання офіцеру медичної служби запасу лікарям після проходження ними інтернатури і отримання кваліфікації спеціаліст. Але, як відомо, і атестація студентів до первинного військового звання, і його присвоєння, і головне набір слухачів до факультету підготовки військових лікарів УВМА, не враховують зазначені вимоги і на сьогодні ще не змінені.

На виконання зазначеного вище Закону України [8], 26.07.2006 р. підписано Постанову КМ України за №1025 «Про заходи щодо оптимізації мережі військових навчальних підрозділів вищих навчальних закладів» [9]. Згідно з вимогами Постанови (у протиріччя положенню про освітньо-кваліфікаційні рівні та ступеневу освіту в частині щодо військових навчальних підрозділів вищих медичних закладів) у першу чергу розформовані військові навчальні підрозділи медичних закладів післядипломної освіти, а у наступному (2010) році – переважна більшість кафедр медицини катастроф та військової медицини вищих медичних (фармацевтичних) навчальних закладів (ВМНЗ) України.

Результатом зазначеного урядового рішення стало визначення можливості готувати офіцерів медичної служби запасу на відповідних кафедрах тільки чотирьох України III – IV рівнів акредитації (м.Київ, м.Харків, м.Запоріжжя, м.Тернопіль), де проводиться додипломна підготовка лікарів. Регіоналізація центрів підготовки офіцерів медичної служби запасу позбавила студентів інших ВМНЗ прав стати офіцерами

медичної служби запасу, військово-медичну службу можливості планової підготовки необхідної кількості лікарів на особливий період та вкiнець заплутала систему комплектування медичним персоналом Територiальних госпiтальних баз (ТерГБ) МОЗ України. З iншого боку, враховуючи зазначенi вище вимоги щодо освiтньо-квалiфiкацiйних рiвнiв та ступеневої освiти, можливiсть виконати вимоги Закону України [8] та дiючої Постанови КМ України вiд 26.07.2001 р. «Про вiйськову пiдготовку студентiв вищих навчальних закладiв за програмою офiцерiв запасу» на сьогодні є тiльки у м.Києвi завдяки функцiонуванню Української вiйськово-медичної академiї. В iнших зазначених ВМНЗ України на пiслядипломному рiвнi, як вiдомо, вiдповiднi кафедри уже лiквiдованi.

Скорочення мобiлiзацiйних потреб ЗС України процес логiчний i необхідний, але пiдходи до комплектування вiйськового запасу i резерву повиннi бути свiдомими i обгрунтованими. Проте, у зазначенiй царинi на сьогодні жодного цiлеспрямованого дослiдження проведено не було. А тому i приймаються взаємовиключаючi i протилежнi управлiнськi рiшення. За нашими паралельними i досить орієнтовними розрахунками, зважаючи на iснуючi штати госпiталiв ТерГБ МОЗ України, термiни перебування офiцерiв медичної служби у запасi тощо, кожна ТерГБ МОЗ України має щорiчно «отримувати» близько 25 лiкарiв рiзних спецiальностей i до 60 осiб середнього медичного персоналу. У протилежному випадку через 6-8 рокiв боєготовнiсть ТерГБ МОЗ України може бути втрачена назавжди.

Отже, таке вирiшення проблеми з пiдготовки офiцерiв медичної служби запасу, як фахiвцiв з освiтньо-квалiфiкацiйним рiвнем спецiалiст, повною мiрою вiдповiдає кiнцевiй метi реформування як цивiльної, так i вiйськової освiти, але виявило цiлу низку iснуючих невідповiдностей у функцiонуваннi системи вiйськово-медичної освiти. Зокрема, як бачимо, потребують змiн процедури проведення атестацiї офiцерiв медичної служби запасу, вiдбору i комплектування слухачами Української вiйськово-медичної академiї та, вiдповiдно, пiдходи до комплектування офiцерами медичної служби як ЗС України, так iх запасу i резерву.

Зважаючи на зазначене вище бачимо, що дiючi законодавчi i нормативнi акти потребують доопрацювання, а головне, узгодження мiж собою з одного боку i логiкою – з iншого. Без сумнiву, час

створення сучасної інтегральної системи додипломної підготовки, післядипломного удосконалення та спеціалізації офіцерів медичної служби (запасу – у тому числі), яка б наближалася до системи підготовки медичного резерву країн-членів НАТО та Євросоюзу, уже настав.

Висновки

1. Підготовка офіцерів медичної служби запасу є невід’ємним елементом системи комплектування військ медичними кадрами і важливою складовою національної безпеки України.

2. Ефективність функціонування системи комплектування ЗС України медичними кадрами повною мірою залежить від інтеграції додипломного та післядипломного етапів підготовки (включаючи спеціалізації та удосконалення) офіцерів медичної служби.

3. Нормативно-правове забезпечення системи підготовки офіцерів медичної служби не відповідає вимогам сьогодення і потребує значного доопрацювання. Зокрема потребують уточнення питання: атестації офіцерів медичної служби запасу; відбору і комплектування слухачами Української військово-медичної академії; комплектування офіцерами медичної служби як ЗС України, так їх запасу і резерву.

Література

1. Закон України. Про мобілізаційну підготовку і мобілізацію: В редакції Закону №2435-IV від 02.03.2005 р. – Відомості Верховної Ради. – Офіц. вид. – К.: Парлам. вид-во, 2005. - №16. – ст.255.

2. Воєнна Доктрина України // Національна безпека і оборона.- 2004.-№8.- С.2 - 6.

3. Закон України. Про загальний військовий обов’язок і військову службу [Електронний ресурс]: №2232-ХІІ від 25.03.1992. – БД НАУ – Експерт (версія 051) НАУ 8.3.1.0.

4. Закон України. Про освіту: В редакції Закону №100/96-ВР від 23.03.96 – Відомості Верховної Ради. – Офіц. вид. – К.: Парлам. вид-во, 1996. - №21. – ст.84.

5. Постанова Кабінету Міністрів України від 20.01.98 р. №65 „Про затвердження Положення про освітньо-кваліфікаційні рівні (ступеневу освіту)“ Урядовий кур’єр / Офіц. вид. – К.: КМ України. – 1998. - №38-39 від 26.02.98. С.4.

6. Наказ Міністерства охорони здоров'я України від 24.02.2000 р. №35 Про затвердження положення про особливості ступеневої освіти медичного спрямування. [Електронний ресурс]: – Режим доступу: <http://uazakon.com/spart47/inx47219.htm>

7. Наказ Міністерства освіти і науки України від 16.04.2003 р. №239 „Про затвердження складових галузевих стандартів вищої освіти з напрямку підготовки 1101 «Медицина» [Електронний ресурс]: Режим доступу: <http://zakon.nau.ua/doc/?code=v0239290-03>.

8. Закон України. Про військовий обов'язок і військову службу: в редакції Закону №3597-IV від 04.04.2006. – Відомості Верховної Ради. – Офіц. вид. – К.: Парлам. вид-во, 2006. - №38. – ст.324.

9. Постанова Кабінету Міністрів України «Про заходи щодо оптимізації мережі військових навчальних підрозділів вищих навчальних закладів» від 26.07.2006р. №1025 [Електронний ресурс]: – Режим доступу: <http://uazakon.com/document/fpart14/idx14752.htm>

Summary. On the basis of analysis basic normatively legal acts taking place questions of preparation officers of medical supply in Ukraine during 1992 - 2008 found out basic approaches of forming of the system of preparation of doctors for Military Powers of Ukraine and their reserve on the special period. Found out the main factors of forming of the legal field, existent necessities and accordance of the system of preparation of medical of supply modern terms officers.

Keywords: *medical of supply officers, special period, legislative acts, normative acts.*

Резюме. *На основании анализа основных нормативно правовых актов по вопросам подготовки офицеров медицинской службы запаса в Украине за 1992 - 2008 годы обнаружены основные подходы формирования системы подготовки врачей для Вооруженных Сил Украины и их резерва на особый период. Обнаружены главные факторы формирования правового поля, существующие потребности и соответствие системы подготовки офицеров медицинской службы запаса современным условиям.*

Ключевые слова: *офицеры медицинской службы запаса, особый период, законодательные акты, нормативные акты.*